

la societat política (Estat)- mena a conflictes interns i a aquesta *conscience malheureuse* que testimonia el fet que en el món dels seus productes alienats, l'home s'hi sent estranger perquè està alienat respecte del seu propi ésser.

La divisió en esferes diferents és paral·lela a la divisió dels homes entre ells en virtut dels *status* que ocupen, fruit de la progressió de la divisió del treball. El passatge següent, freqüentment citat, il·lustra el que anem dient:

"En efecte, des del moment en què el treball comença a ésser repartit, cadascú té una esfera d'activitat exclusiva i determinada que li és imposada i de la qual no pot sortir; és caçador, pescador o pastor o crític crític, i ha de restar-ho si no vol perdre els seus mitjans d'existència"¹¹.

Contràriament, segons Marx, a la societat comunista futura, els homes seran sencers i sense escissions internes, i es podran dedicar a les activitats que els plaguin quan vulguin. Aquesta segmentació de la personalitat tantes vegades al·ludida i aquesta diferenciació social, que constitueixen les bases estructurals sobre les quals s'assenta la privacitat, són precisament per a Marx una de les fonts d'alienació com a conseqüència de la divisió del treball, que desapareixeran amb l'adveniment de la societat comunista.

Així, per a Marx, el començament de tota alienació se situa en el moment en què, amb l'apropiació de la propietat per part d'uns homes, s'inicià el procés de diferenciació social que culminà amb la societat capitalista de l'època de Marx. Partint d'aquesta hipòte-

si, doncs, podríem dir que l'alienació és inherent a la societat industrial i que només desapareixerà amb l'adveniment de la societat comunista, que comportarà l'abolició de la propietat privada, de la divisió del treball i de l'Estat.

Aquesta concepció de l'home com a treballador alienat en la societat capitalista es basa en una concepció rousseauiana de la naturalesa humana. Marx, que és un pessimista cultural a curt termini, és un optimista antropològic a llarg terme. L'home és un ésser carregat de potencialitats que no pot desplegar plenament a causa dels rols que li són imposats externament per la societat. Marx aspira a un home total, sense contrenyiments que li vinguin donats pel sistema econòmic ni sense ruptures internes que facin que cada esfera de la seva activitat sigui regida per normatives diferents. En summa, l'home ideal de Marx és un home sencer que estableix relacions d'igual a igual amb altres homes sencers.

És obvi que la divisió de la vida social en dues esferes no quadra amb aquest programa. L'existència d'una esfera pública i una esfera privada significa que els homes estan radicalment separats entre si i de si mateixos. L'home privat -que dins la seva esfera és avaluat en tant que home amb la progressiva desaparició dels rols sexuals- seria l'ideal marxista si no fos que està radicalment aïllat dels seus semblants i que el consol que cerca en la vida privada és producte de les frustracions que experimenta en la vida pública. La separació entre treball i residència, entre el món de la producció i el món del consum, que són precisament els

suports en què recolza la possibilitat d'una vida privada, constitueixen als ulls de Marx fonts d'alienació. Només amb la superació de totes les separacions i estranyaments podrà reconciliar-se l'home amb la seva pròpia naturalesa, fins ara inexplotada.

Societat privatitzada i anomia.

L'alienació com a diagnòstic de la societat moderna té la seva contrapartida en un altre concepte que a vegades s'hi confon. Ens referim a la noció d'anomia¹². Un dels altres aspectes entròpics de l'acció social, l'anomia, a l'igual que l'alienació, és un concepte que s'empra en sentits molt diferents i que ha estat utilitzat per a estudiar dimensions molt distintes de la realitat social. Com diuen dos psicòlegs socials, aquest concepte ha estat "aplicat a l'anàlisi d'una gran varietat de problemes que van des de la delinqüència juvenil a l'apatia dels vells, amb inclusió de temes com la participació política, les aspiracions d'estatus, el comportament dels homes a les presons, l'addició a les drogues, la urbanització, els conflictes racials, el canvi social i el suïcidi"¹³, però, que jo sàpiga, no se n'ha fet ús, encara, per tal d'interpretar els problemes que planteja l'existència d'una esfera privada en la societat moderna. És el que tractaré de fer en aquest apartat.

Però abans convindria, com en el cas de l'alienació, de clarificar una mica l'abast dels conceptes i explicitar ben bé el sentit en què empraré el mot "anomia" en aquest context. Serà útil, talment com amb el

concepte d'alienació, explorar els orígens de la noció per tal de, després, atermenar el seu contingut.

El concepte d'anomia, d'etimologia grega (manca de llei), encara que usat freqüentment per autors del segle XVII, fou encunyat per Durkheim, qui l'incorporà al vocabulari de les ciències socials. En *La divisió del treball* (1893)¹⁴, i més tard en *El Suïcidi* (1897)¹⁵, l'usa per tal de referir-se a un estat de la societat en què falla el sistema de regulació. Mentre que en la primera obra Durkheim fa servir aquest concepte per a descriure un estat patològic de la divisió del treball, en *El Suïcidi* l'empra com a concepte psicosociològic. L'anomia és un estat de la societat que dóna lloc a certs estats mentals que, a la seva vegada, es tradueixen en comportaments específics. Per a Durkheim, anomia significa un estat d'absència de normes o manca relativa de regulació en un grup social. La societat moderna, en la qual s'ha produït una mena d'institucionalització del canvi social, és permanentment anòmica, principalment en l'àrea de l'economia, atès que l'ètica capitalista del guany i de la cobdícia ha eliminat les limitacions morals que la societat imposa sobre l'home. A manca d'una regulació social apropiada, l'individu pateix de la malaltia de les aspiracions infinites, que desemboca en la frustració i pot conduir al comportament suïcida. El que necessita l'home, a fi que no sofreixi d'anomia, és que els seus horitzons siguin limitats i acotats. Quan, al contrari, sobretot en les èpoques de prosperitat i de canvi social sobtat, aquests horitzons s'amplien de forma desmesurada, l'home es troba confús i no sap a quines directrius atènyer-se. Aquesta desorientació normativa, més que no pas la mateixa absència de normes, és el que constitueix l'estat anòmic.

Com es pot veure, la noció d'anomia, en aquest sentit, parteix de supòsits antropològics totalment diferents que la d'alienació. Així com Marx creia en la possibilitat d'actualització de les potencialitats infinites de l'home, que es veien coartades i restretes a causa de la divisió del treball, Durkheim pensa, ben al contrari, que cal imposar confins ben clars al seu camp d'acció, a fi que no pateixi frustracions. Mentre que Marx veu en l'encadenament de l'home la font dels problemes socials, Durkheim els detecta en el seu excessiu alliberament. Per tant, és normal que, si bé Durkheim considera les classes mitjanes i la burgesia com els candidats més propensos a l'anomia, Marx, a l'inrevés, vegi en el proletariat la classe social més alienada, encara que la burgesia pateixi també d'alienació.

Si Durkheim insisteix que la societat capitalista ha creat desigs il·limitats que no poden arribar mai a satisfer-se plenament, Merton emfasitza, en la seva versió de l'anomia, la manca d'integració entre els fins culturalment determinats i els mitjans institucionalitzats per a assolir aquests fins, la qual, en la societat americana, mena a un comportament desviat¹⁶. Per a Merton, l'anomia constitueix una ruptura en l'estructura cultural, que ocorre particularment quan existeix una aguda disjunció entre les normes i fins culturals i les capacitats socialment estructurades dels membres del grup per tal d'actuar d'acord amb ells. Quan l'estructura cultural i social estan mal integrades, de faiso que la primera requereix uns comportaments i actituds que la segona impedeix, es dona una tensió vers una dissolució de les normes, cap a un estat de manca de normes. Altres autors posen en relleu no tant la carència de nor-

mes com llur conflicte mutu, en la definició que donen de l'anomia. Nisbet, per exemple, considera que

"... desde el punto de vista sociológico, el comportamiento anómico no puede carecer de normas. Pero dicho comportamiento revela una confusión muy clara o conflicto de normas, como cuando el individuo se esfuerza en vano por alcanzar unos objetivos normativos que no sólo son distintos, sino que se hallan fundamentalmente opuestos entre sí. (...) Es decir, la anomia es el comportamiento que se caracteriza por las tensiones y angustias que surgen del esfuerzo de un individuo por cumplir las obligaciones de dos o más normas irreconciliables (mejor dicho, que son irreconciliables dentro del marco de respuestas del individuo en cuestión)"¹⁷.

Com el lector pot constatar, hem passat del pla macrosociològic o societal de Durkheim i Merton al pla individual de Nisbet, en la definició de l'anomia. Així, en aquest darrer sentit, és característicament anòmic el comportament que sorgeix del conflicte en un camp de rols (*role-set*).

Però a mi m'interessa en especial el concepte d'anomia per tal de comprendre certes propietats socials que es deriven de l'existència d'una esfera privada, basada en uns principis estructurals diferents que la pública, en la nostra societat. En la mesura dels meus coneixements, a part de les observacions de Durkheim en el sentit que el matrimoni constitueix una bona protecció contra l'anomia i que la institució del divorci té efectes importants sobre la vida matrimonial i el suïcidi¹⁸, ningú no ha explorat encara les possibilitats del concepte d'anomia per a una sociologia de la vida privada.

Hi ha diversos sentits en què el concepte d'anomia es pot aplicar a l'estudi de l'esfera privada. De bell antuvi, es pot donar un conflicte entre els rols públics i privats que una persona acompleix. Es tracta del conegut conflicte entre professió i família. En moltes ocasions, el rol o els rols que un hom exerceix en l'esfera pública poden menyscar greument les obligacions que té en l'esfera familiar. Quan un hom està massa enfeinat, dedica massa temps a la professió, pot ésser reclamat per la família, que vol més estones d'atenció i lliurament. No és aquesta la qüestió que m'interessa abordar.

Tampoc m'interessa estudiar l'anomia que deriva del conflicte que es pot donar dins el feix de rols privats d'una persona, encara que aquest segon sentit d'anomia privada s'acosta més al que vull donar entenent. Potser un parell d'observacions ens ajudaran a copsar el problema que vull plantejar. Com adverteix Schwartz:

*"La privacitat forneix segurament una certa mesura d'autonomia i de llibertat de l'expectativa pública; però, com Durkheim tan persistentment ens recorda, les conseqüències d'abandonar l'ordre normatiu general són la inestabilitat moral i el desarrelament social"*¹⁹.

La citació de Laswell amb la qual obrírem el present capítol sobre els problemes d'elecció, d'ambició i de manca d'identificació que comporta la privacitat, il·lustra igualment el que vull dir.

L'esfera privada és una àrea en què són possibles, en principi, la creativitat, l'espontaneïtat i

la versatilitat normativa, car guarda una certa autonomia del control social de la societat global. En el capítol anterior remarcàvem com l'existència d'una esfera privada permetia una variabilitat de rols sexuals i d'opcions religioses que no haurien estat possibles sota un ordre normatiu únic. En parlar del procés de secularització, vàrem veure com Berger la definia com la progressiva autonomització de certs sectors societals de la dominació de la religió, i Shiner, semblantment, com el desengatjament de la societat de la religió. El procés de desmonopolització produïa una autonomització de l'esfera privada, que, a la vegada, promovia una diversificació del seu contingut normatiu. Doncs bé, el fet que l'esfera privada sigui feblement regulada permet que el fons que abasta sigui proteïforme i que variï sovint segons les societats i les èpoques.

La diversitat d'opcions, la debilitat del control social, el proteïsmes de l'esfera privada, generen un estat de confusió permanent i inherent a la seva mateixa estructuració -si és que es pot emprar aquest terme- que jo anomeno l'anomia privada. L'individu privat s'ha de plantejar contínuament quines són les normes que han de regir la seva actuació dins d'aqueixa esfera. En primer lloc, s'ha d'interrogar sobre si li convé de resoldre els seus problemes d'identificació i sentit vital partint d'una vivència religiosa o extra-religiosa. S'ha de preguntar quina és la moral sexual que ha d'observar, si s'ha de casar pel civil o per l'església, si ha de practicar o no la contracepció, si està a favor o en contra de l'avortament, quin model de rols sexuals és l'apropiat, quina ha d'ésser la seva postura sobre la legalització de les drogues "toves", en quines activitats o

tasques vol esmerçar el seu temps de lleure, etc. Si bé, com veurem més endavant, la manca de control social en l'esfera privada és relativa i moltes d'aquestes eleccions que he esmentat venen determinades per constel·lacions de valors que adopten forma jeràrquica, les possibilitats d'opció són tan grans i el marge d'autonomia tan extens, que per força l'individu es troba en un estat anòmic, que pot dependre de factors molt diversos. Crec que, almenys en part, la tan bescantada crisi de valors que pateix el món occidental és atribuïble a la creixent privatització que s'hi constata. Com més s'amplia l'esfera privada, a mesura que nous grups socials van reivindicant la inclusió d'altres àrees dins ella, més gran és el mosaic normatiu i major la possibilitat que es donin incongruències axiològiques generadores d'anomia.

Així, com pot veure el lector, empro el terme d'anomia privada en un sentit més aviat durkheimià, com un afluirament del sistema de regulació social, com una vastitud d'horitzons massa gran, encara que també és possible que dins l'esfera privada, i a causa d'aquest estat que acabo de descriure, es produeixin conflictes dins el feix de rols de cada individu.

Esfera privada i regulació social.

Ara bé: aquesta situació planteja moltes qüestions interessants. En primer lloc, fins a quin punt es pot parlar de feblesa de la regulació social en l'esfera privada en la societat industrial moderna, que disposa d'uns mitjans de control social tan eficaços com

tot l'aparell estatal, les forces d'ordre públic, l'administració de justícia, el sistema educatiu i *last but not least* els mitjans de comunicació de massa. I, en segon lloc, si respõnem a la primera qüestió amb una afirmació encara que plena de matisacions, ¿com és possible que es produeixi una relaxació del control social en una sèrie d'àrees, incloses dins l'esfera privada, com ara el parentiu, la família i la religió, que tradicionalment eren superregulades? Passarem a tractar aquestes qüestions en el mateix ordre en què les hem formulades.

És legítim parlar d'absència de control social en l'esfera privada? Es pot definir l'esfera privada com una zona lliure de control social o autònoma respecte de la societat global? La meua resposta és afirmativa, però amb una sèrie de qualificacions.

Abans de tot, cal deixar ben clar que parlar de l'esfera privada sense fer referència a classes socials, ambients culturals, diversos països de l'àrea occidental, etc., és una generalització abusiva que només pot venir condonada pel caràcter estrictament teòric d'aquest estudi. Així, el que en un sector social o país és privat, en un altre pot ésser públic. Endemés, la societat és dinàmica, es transforma contínuament i això fa que l'estructura de l'esfera privada variï amb el temps. És a aquesta qualitat a la que em referia quan parlava del caràcter proteïforme de la vida privada, que tant s'ha d'interpretar en un sentit espacial i societal com temporal. Amb tot, crec que la tendència és cap a una major privatització, o sia, a una ampliació progressiva de l'esfera privada, com he deixat dit més amunt.

També cal remarcar que la possibilitat de desviació i de variabilitat normativa a què em referia anteriorment, ha d'ésser entesa com a circumscrita només a l'esfera privada i prou. La meva tesi de l'autonomia relativa de l'esfera privada i de la privatització no ha d'induir el lector a creure que la societat capitalista moderna permet cada cop més un grau major de llibertat. Ja tractarem amb més aprofundiment aquest tema més endavant.

Si la societat actual permet un major grau de llibertat en l'esfera privada és perquè aquesta condició és funcional per al seu rutllament suau. Millor dit, la societat moderna no solament permet un grau d'autonomia normativa de l'esfera privada respecte de la pública, sinó que l'imposa, li és indispensable per al seu funcionament continuat i sense problemes. Car, d'una banda, la vida privada constitueix un espai social on els individus, fastiguejats de l'alienació que pateixen en llur vida pública, "carreguen llurs bateries" per a seguir funcionant convenientment, i, d'altra banda, a compleix el paper fonamental de fornir una àrea d'evasió on els treballadors obliden llurs problemes reals i renunciïn a llurs objectius de transformació social. La vida privada pot, doncs, constituir un parany on quedin atrapats aquells que es proposaven d'efectuar canvis socials i econòmics. L'anomenada societat de consum compra amb lleure la combativitat dels treballadors a fi i efecte que oblidin llurs objectius revolucionaris i esdevinguin dòcils i passius instruments del sistema.

En segon lloc, i lligant amb el que acabem de dir, hom ha de convenir que la societat capitalista moderna té uns mitjans de difusió de la ideologia molt po-

derosos i centralitzats que, en principi, poden anorrear qualsevol vel·leitat de llibertat que hi sorgeixi. A més, en el cas dels mitjans de comunicació de massa com la ràdio i la televisió, aquests instruments d'uniformització i d'imposició de models culturals penetren en la intimitat de la llar i tenen un poder de fascinació i un atractiu sobre els individus en procés de socialització i sobre els pertanyents als estrats més baixos de la nostra societat, que semblen deixar-los en un estat d'indefensió total. A desgrat del que acabo de dir, sigui perquè la visió que imposen aquests mitjans no és tan uniforme com se'ns vols fer creure, o sigui perquè certs sectors socials desenvolupen una espècie d'immunitat contra aquesta imposició, hom constata un avenç de noves ideologies i formes de vida que precisament no són propiciades oficialment. Per exemple, la difusió recent del feminisme i l'ecologisme, encara que només afecti a minories en termes estadístics, ha estat important. Així mateix, en els últims anys s'han produït canvis notoris en la moral sexual i familiar, i no cal dir descensos prodigiosos en la creença i la pràctica religioses, malgrat els esforços oficials desplegats i difosos a través dels mitjans de comunicació de massa. Això ens autoritza de pensar que el paper decisiu en la determinació i configuració de les consciències que popularment hom atribueix a la televisió i a d'altres *mass media* és, si més no, exagerat.

Una altra qüestió interessant d'escatir és el problema del control social que s'exerceix per mitjà de relacions primordials, control informal, però a voltes molt més efectiu que l'establert per instruments ideològics "oficials", l'èxit del qual podria igualment re-

presentar una maltempada per a la meva tesi. Si fos cert que la pertinença a un cercle social determinés totalment els estats de consciència subjectius de la gent, la proposició d'una esfera privada autònoma es podria veure fatalment compromesa. En aquest cas ens trobaríem que l'esfera privada dels individus podria tenir un marge autòmic respecte de la pública, però, en canvi, el seu contingut dependria totalment de l'ambient de què aquests formarien part. Hom podria aduir a favor d'aquest punt de vista el fet que no solament, per posar un cas, el comportament de les mestresses de casa respon a models estereotipats, sinó que els "progres" són a vegades més conformistes que aquells a qui critiquen i de qui es volen distingir. És així com s'ha pogut parlar de dictadura de la progressia en el sentit que els qui pertanyen a aquest cercle obeeixen cegament modes literàries, artístiques, vestimentàries, etc., i, tot pretenent ésser originals, claudiquen davant les imposicions dels gurús i *monstres sacrés* de torn.

És obvi que la pertinença a un grup primari, a un cercle, a un ambient, com diu la gent normalment, i el fet de formar part de determinades xarxes, té un pes importantíssim en la vida privada de cadascú i en determina parcialment el contingut. Però també és cert que, justament una de les característiques prominents de la societat moderna és el pluralisme ideològic, que hi és sostingut per la presència de diverses subcultures. Així, el mosaic normatiu de l'esfera privada no és més que un reflex d'aquest fenomen crucial.

Comptat i debatut, tanmateix, el que cal constatar és que la inclusió en un grup primari o ambient no és mecànicament determinada. En certa manera, l'ambient,

cadascú se'l tria, i així mateix la xarxa d'amics, cadascú se la constitueix, encara que els factors ecològics i de classe tinguin un paper rellevant en la configuració dels cercles socials. En la societat pluralista moderna, sobretot en condicions urbanes, els joves, per exemple, tenen un marge important d'autonomia -donades la mateixa classe i educació- per fer-se escoltes, cristians progressistes, militants d'un partit d'esquerreres, anar a lligar a una discoteca, col·leccionar segells o dedicar-se al muntanyisme o a qualsevol altre esport. L'autonomia del cercle de parents potser no és tan dilatada, però, com observa Parsons, en la societat moderna, el parentiu i l'amistat tendeixen a confondre's i sempre hi ha parents que cauen més simpàtics que d'altres, amb els quals hom hi té més tracte.

L'adscripció a grups primaris i xarxes que venim comentant, mitiga certament l'anomia, però al meu entendre no impedeix la desorientació normativa que crea el fet de l'exposició diària i constant dels individus a estils de vida alternatius.

Un últim factor limitador del grau de desviació possible que voldria considerar és la formació de *consensus* en certes àrees normatives que, després d'haver estat desintegrades durant un determinat període, es tornen a recompondre. Per exemple, pel que fa a la moral sexual, cada vegada és més difícil trobar gent, per més que pertanyin a distintes persuasions ideològiques i religioses, que estiguin en contra de la masturbació tot condemnant-la en termes mèdics o religiosos, o que mantinguin el mite de la virginitat abans del matrimoni i que, per tant, s'oposin a les relacions sexuals prematrimoniales. El mateix podríem dir de la contracepció i

de la planificació familiar: una gran proporció de la població -inclosos catòlics practicants- n'accepten el principi, encara que puguin divergir sobre els mètodes. En aquests casos mencionats, i potser en molts d'altres, assistim a una evolució cap a un consens gairebé hegemònic en menyscapte del pluralisme que havia imperat en els últims temps com a conseqüència del procés de des-monopolització. Aquests símptomes mostren que la confusió sobre els valors i les normes relatius a l'esfera privada típica de les condicions modernes, podria, al capdavall, denotar una fase de transició després de la Revolució Sexual dels anys seixanta. Si aquesta tesi fos certa, llavors en el decurs del temps seria inevitable una convergència devers una nova estructura normativa predominant. Alguns fets apunten en aquesta direcció. Així, alguns dels valors generadors de la Revolució Sexual com la realització personal, l'aversion a les convencions socials, la necessitat d'autenticitat, l'anhel d'amor i afecte veritable, podrien menar vers un nou consens. Però encara que arribessin a prevaldre aquests nous valors, llur interpretació i instrumentalització podrien ésser controvertides i donar origen a normes diferents i fins i tot contradictòries. A més, l'ampliació constant de l'esfera privada i el plantejament constant de nous problemes asseguren una incertesa i un dubte continu sobre quina és la normativa a seguir. Per consegüent, cal esperar que, en aqueixes condicions, la variabilitat en normes i comportaments privats persistirà de la mateixa manera que el pluralisme religiós és ben establert en la nostra societat. Aleshores, les tensions generades per l'anomia privada serien una de les càrregues que els individus haurien d'endurar en una societat privadament lliure.

Pluralisme normatiu privat i estructura social.

Havent qualificat l'asseveració de la manca relativa de regulació de l'esfera privada, passaré al segon problema que he plantejat. ¿Com s'explica que les institucions que avui dia formen part de l'esfera privada, que abans eren objecte d'una especial atenció per part dels organismes de control social, hagin estat abandonades a la seva autoregulació? ¿Com és que la societat industrial moderna es pot permetre el luxe de controlar laxament una àrea que inclou el sexe, la família i la religió, que precisament en les societats primitives i tradicionals eren minuciosament regulats i objecte d'una greu preocupació i cura? ¿Com és que la societat moderna pot ésser tolerant en matèria religiosa tot permetent el floriment de sectes i denominacions en contrast amb altres societats anteriors que consideraven la dissidència religiosa com un acte criminal? ¿Quines són les raons que abonen la permissivitat sexual cada cop més present en la nostra societat a diferència de l'estricta observança dels tabús sexuals que trobem en societats exòtiques i preliteràries?

Al meu esguard, la resposta rau en el fet que en les societats primitives i tradicionals tant la religió com les normes sexuals i familiars eren fonamentals per a la cohesió social, i tota desviació d'aqueixes normes podia constituir una amenaça a llur supervivència. En les societats pre-industrials -relativament indiferenciades- la religió es barrejava amb la política, i la dissidència religiosa podia considerar-se com un perill contra la integritat del sistema polític. De la mateixa manera, en una societat basada en el parentiu tota des-

viació de les normes sexuals socialment aprovades i prescrites podia desembocar en un trasbals de les línies de parentiu que mantenien unida la societat.

En altres paraules, en la societat pre-industrial el sexe i la religió eren el repleu de l'estructura social i, per consegüent, havien d'ésser regulats ben estrictament si la societat volia sobreviure, mentre que en la societat moderna la pedra angular de l'estructura social és la divisió del treball i el sistema econòmic. Les restants àrees pertanyents al domini privat no són tan vitals i, per tant, han estat arraconades a la perifèria de les normes i valors centrals. Així, podríem dir que la carcanada de l'estructura social s'ha desplaçat d'aquells sectors socials *gemeinschaftliche* que abans constituïen el seu nucli als nous sectors *gesellschaftliche* de l'economia i de la política que ara en són el seu rovell de l'ou.

És per aquesta raó, que, per bé que el desviament és tolerat i permès en les matèries constitutives del contingut del domini privat, en escanvi és desencoratjat i reprimit pel que fa a l'esfera pública. Mentre que el dissident se'l fa passar per l'adreçador, la societat fa els ulls grossos davant les desviacions privades. Però hi ha qui podria fer una objecció. Si és ben veritat que -si més no als països democràtics- hom accepta un cert pluralisme polític, ¿com es compagina això amb el que acabo de dir? És cert que en la política -potser l'esfera pública per antonomàsia des dels grecs- es permet un grau de dissidència notable, però això amb la condició que es respectin les regles del joc. Aquells qui rebutgen la normativa constitucional o que volen promoure un canvi radical de les estructures socioeconòmiques

-llegiu que volen transformar la societat capitalista-
es veuen condemnats a la repressió, a la marginació o
a l'oblit, segons el grau de tolerància de les respec-
tives societats.

Així arribem al nucli del nostre argument. En
la societat moderna actual tenim que a mesura que s'a-
fluixen els instruments de regulació de l'esfera priva-
da, més s'estrenyen en l'esfera pública. Mentre que en
el domini públic hom hi constata una tendència cap a la
uniformització creixent, en l'esfera privada hi veiem
cada cop més pluralisme, més diversitat i més variabi-
litat. Al proteisme privat, hi correspon un monolitisme
públic progressiu. Si bé les institucions de la vida pú-
blica s'assemblen cada vegada més en els països indus-
trials, en les institucions des-estructurades de la vi-
da privada, hi discernim una gran capacitat d'innovació
i diversificació. Si la vida pública s'esllangueix, la
vida privada és l'escenari d'un formigueix constant.
L'home públic és cada cop més regimentat; l'home pri-
vat és cada vegada més lliure.

NOTES AL CAPÍTOL 7.

1. Laswell (1969), 132-133.
2. Empro el terme entròpic en el sentit que li dóna Nisbet (1975), 52-53 i 253-290. A la pàgina 52 d'aquesta obra de Nisbet llegim: "*Por 'entropía social' entiendo todos aquellos procesos del comportamiento que son endémicos en todas las formas de asociación humana en mayor o menor cantidad, y que poseen una calidad 'negativa' que surge de su carácter opuesto a las normas, roles y autoridades que constituyen el orden social. Los principales tipos de entropía social son la alienación, en la que vemos una especie de retirada de la energía humana de los roles, status y normas del orden social; la anomía, caracterizada por el conflicto de normas socialmente aceptadas en un individuo; y la desviación, en la que se puede apreciar una oposición más o menos consciente a los roles, status y normas de la sociedad*".
3. Giner (1962). Per a una bona presentació de les diferents teories de l'alienació, vegeu Israel (1977).
4. Nisbet (1973 a), 264-312.
5. Seeman (1959).
6. Berger & Kellner (1979), 32.
7. Marx (1979).
8. Ibídem, 113.
9. Pel que fa al desenvolupament de les implicacions d'aquest tipus d'alienació per a la privacitat, ens basem sobretot en Lukes (1977), 77.
10. Karl MARX, *Contribution a la Critique de la philosophie du droit de Hegel*, París, Costea, IV, 161, citat per Schaff (1968), 132.
11. Marx (1968 b), 48.
12. Ja hem vist que en la categorització de Seeman, l'anomia constitueix una dimensió de l'alienació. Per a un tractament conjunt de les nocions d'alienació i anomia, vegeu Lukes (1977) i Mizruchi (1964).
13. McClosky & Schaar (1965), 14.
14. Durheim (1967).
15. Durkheim (1976).
16. Merton (1970 b), 140-201.
17. Nisbet (1975), 266-267.
18. Durkheim (1976).
19. Schwartz (1968), 745.

PRIVACITAT I LLIBERTAT

En l'última frase del capítol anterior afirmava que l'esfera privada és el regne de la llibertat. La relativa autonomia de què gaudeix l'esfera privada, la seva disjunció respecte de la resta de la societat, hi permet un grau de desviació, una mesura de variabilitat normativa que són fonts de llibertat, si definim aquesta noció no d'una manera essencialista sinó com la simple possibilitat de poder escollir entre diverses alternatives¹.

L'associació entre la privacitat i la llibertat no és nova. El dret a la privacitat sempre ha trobat en les files liberals els seus defensors més fervents. John Stuart Mill, un dels campions de la tradició liberal, assenyala el despotisme del costum com a un dels mals pitjors que aguaiten la llibertat i adverteix que l'autoritat de la societat sobre l'individu s'ha de detenir justament al llindar de l'esfera privada². En el tractament de Lukes de la privacitat, hi podem trobar un enfilall de citacions que il·lustren a balquena el lligam existent entre el liberalisme i la defensa del dret a la intimitat³.

La distinció de Sir Isaiah Berlin entre llibertat positiva i llibertat negativa ens pot ajudar a capir la relació entre llibertat i privacitat. La llibertat negativa posa èmfasi en la manca de restriccions a la llibertat, àmbit en el qual pot nèixer la llibertat, sense insistir en el seu contingut. Per altra part, el gènere de llibertat positiva posa l'accent en

el desenvolupament intern de les possibilitats que ofereix la llibertat. Si la llibertat negativa ens permet d'"ésser lliures de quelcom", la llibertat positiva ens fa "ésser lliures per a quelcom". El concepte de llibertat negativa és més individual que social, i absolutament modern. A més, totes les utopies socials, de dreta i d'esquerra, religioses i laiques, que es tradueixen en règims dictatorials i totalitaris, es fonamenten en la noció positiva de la llibertat, ben al contrari dels països democràtics i pluralistes que recolzen en una concepció negativa de la llibertat⁵.

Això ens porta a considerar la relació entre totalitarisme i privacitat. Podem gosar d'afirmar sense por a equivocar-nos que el totalitarisme és l'antítesi de la privacitat. La descripció que Orwell ens ofereix a 1984 és la d'un món on hom ha volgut eliminar la privacitat no solament física sinó mental a base d'establir un sistema de vigilància que arriba a atènyer les mateixes consciències.

No és res estrany que els règims i els partits totalitaris s'hagin dedicat a atacar ferotgement el dret a la privacitat. En un article intitulat *Contra el liberalisme* i escrit el 1937, Mao Zedong declara: "*En una comunitat revolucionària el liberalisme és extremament perjudicial. És una espècie de corrosiu, que desfà la unitat, debilita la cohesió, causa apatia i crea dissensions. (...) Prové de l'egoisme petit-burgès, col·loca els interessos de la revolució al segon terme (...), és negatiu i objectivament fa el joc a l'enemic. (...) [El comunista] s'ha de preocupar més pel Partit i les masses que per cap individu, i més pels altres que per si mateix*". Lenin, d'altra banda, afirma: "No reconeixem res

privat. La nostra moralitat està subordinada de cap a peus als interessos de la lluita de classes entaulada pel proletariats". Giovanni Gentile, el teòric del feixisme italià, s'expressa en termes semblants: "I així, res privat, i cap límit a l'acció estatal"⁷.

La privacitat no solament s'oposa al totalitarisme polític sinó també al tipus de totalitarisme que hom respira a les institucions totals⁸. En els establiments socials com hospitals, manicomis, presons, hospicis, camps de concentració, casernes, pensionats, convents, etc., la vida és regulada tan estrictament, l'espai físic és distribuït de tal manera que el lloc destinat a la privacitat és molt minso. En els últims anys, i sobretot a França, arran de l'atenció que Foucault ha dedicat al tema, hom ha pogut constatar un interès creixent en la història i els pressupòsits ideològics de les institucions totals⁹.

Els casos que hem vist fins ara, en què el totalitarisme s'erigeix en vigilant de la vida privada i empetiteix la possibilitat de llibertat, corresponen tots a *Gesellschaften*. En els grups primaris, siguin de tipus primordial, ideològic o en les comunitats locals tradicionals, s'hi poden donar igualment estats d'opressió de la privacitat i de control social excessiu. Anem a veure algunes d'aqueixes *Gemeinschaften* en què la privacitat s'hi pot veure compromesa.

En primer lloc, les cèl.lules de partits radicals. Les citacions que he fet anteriorment vénen també a tomb en aquest context. Permeteu que en faci una altra d'Ignazio Silone, pròfug del Partit Comunista Italià: "El Partit esdevingué família, escola, església, caserna; ca-

lia destruir i reconstruir de cap i de nou el món exterior. El mecanisme psicològic a través del qual cada militant esdevé progressivament identificat amb l'organització col·lectiva és el mateix que l'emprat en certs ordes religiosos i acadèmies militars gairèbè amb resultats idèntics. Cada sacrifici era acollit com a una contribució personal al preu de la redempció col·lectiva, i cal recalcar que els lligams que ens unien al Partit s'afermaven cada cop més i això no a desgrat dels perills i sacrificis que suposaven, sinó precisament a causa d'ells"¹⁰.

La limitació de la privacitat per motius ideològics no és exclusiva dels partits radicals d'extrema esquerra i d'extrema dreta, i la podem trobar en moltes altres agrupacions socials de tipus voluntari -ací rau, en principi, la diferència amb les institucions totals-, d'escala petita, amb possibilitat d'interacció cara a cara i amb objectius de regeneració individual. Tal és el cas de les institucions monàstiques, on, si bé es permet un cert grau de privacitat en les cel·les, els monjos són cridats periòdicament a capítol, on han d'exterioritzar llurs estats de consciència. Això mateix passa a les comunitats d'inspiració no cristiana -les anomenades comunes- on existeix una forta prescripció ideològica a compartir béns, tasques, vestits i nens, però també a posar en comú pensaments i actituds. Si bé la participació en institucions d'aquesta mena és totalment voluntària i els objectius que les inspiren són la revolució cultural a nivell individual i el canvi profund de l'estil de vida, no gensmenys els resultats aconseguits poden aproximar-se als obtinguts en les institucions totals, amb la diferència que en aquests casos la manca de

coerci6 intencifica la fusi6 de la individualitat en un sol jo comunitari.

La privacitat es veu tamb6 malparada en les comunitats locals de tipus tradicional. Si en la societat moderna hom ha pogut parlar de la tirania de la intimitat, en la societat tradicional a petita escala, en la societat *folk* de Redfield, el que impera 6s la tirania de la publicitat. Tant en la tribu primitiva, com en la comunitat camperola, com en el barri obrer tradicional, queda poc espai per a una vida privada, des del moment que a la densitat ecol6gica i a la hist6ria compartida, cal afegir el passatemp dels veïns de sotjar m6tuament llurs pr6pies vides. La xafarderia hi regna despot6ticament, amb qu6 la privacitat hi resta en gran menyscapte.

Aquesta breu revisi6 de les relacions existents entre totalitarisme i privacitat ens pot servir de llinard a una apressada consideraci6 de l'esdevenidor de la privacitat en el m6n modern. ¿Seguir6 endavant el proc6s de privatitzaci6 a qu6 f6iem al.lusi6 anteriorment? ¿Significa la privacitat un guany o representa una p6rdua respecte de per6odes anteriors? L'afany de privacitat que discernim en el m6n d'avui, ¿comporta una tirania de la intimitat o constitueix, al contrari, un signe de llibertat?

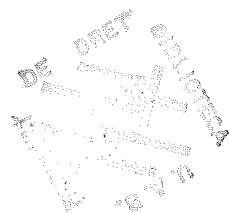
La resposta a aquests interrogants no 6s gens f6cil. Com ha pogut advertir el lector pel que ha estat dit fins ara, no crec que hi hagi cap fenomen ni cap instituci6 socials que siguin simplement "positius" o "negatius". De bell antuvi, la qualificaci6 d'una manifestaci6 social de positiva o negativa dep6n en gran mesu-

ra dels valors de l'observador. El que pugui semblar a algú un avenç, a un altre, li pot aparèixer com un greu retrocés. Endemés, encara que dues persones comparteixin els mateixos valors, aquests poden ésser interpretats diferentment. En segon lloc, els fenòmens socials són profundament ambivalents perquè un "guany" en una àrea social pot representar una "reculada" en una altra. Ens hem d'avesar a veure els fets socials carregats de connotacions morals molt diverses i fugir de tot maniqueisme en llur valoració.

La societat moderna, per bé o per malament, a causa d'una sèrie de factors que he tractat de desenvolupar al llarg d'aquesta tesi, permet, i en certa manera afavoreix, un espai social anomenat l'esfera privada on, en principi, la gent gaudeix d'un cert grau de llibertat. Aquesta possibilitat, com ja he mostrat i no em cansaré de repetir-ho, genera estructuralment una determinada mesura d'alienació i d'anomia privades. A més, l'existència d'una esfera privada com a àrea de llibertat és en funció de la progressiva corporativització de l'espai públic¹¹. Com més encarcament es produeix en l'esfera pública, els individus més es lliuren al conreu de la vida privada, en la qual es dona cada cop més una possibilitat creixent de variació normativa. Un autor ha arribat a formular la hipòtesi que la llibertat (pública) fou producte d'un seguit de factors socials molt específics i irrepetibles, i que la seva transitorietat s'ha d'emmarcar dins un parèntesi en la història humana¹². Aquest mateix autor ha llançat un crit d'alerta sobre l'esmoreïment de la societat civil¹³. Les seves conclusions sobre l'esllanguiment de la llibertat i de la iniciativa privada (en el sentit de no estatal),

en comptes d'anar a l'encontre de la meva tesi, crec que la reforcen.

Si els homes es refugien cada cop més en l'esfera privada, és perquè en la vida privada hom es troba a redós de les inclemències del corporatisme i de la burocràcia. A mesura que la vida pública es torna monolítica i rígida, els individus tendeixen a recloure's en llur vida privada. Alguns autors d'esquerres, ja sia des d'un punt de vista optimista, ja sia pessimista, han començat a esdevenir conscients de les possibilitats alliberadores i revolucionàries de la vida subjectiva¹⁴. Només el futur ens podrà dir si el conreu de la privacitat és un parany que impedeix tota mena de transformació col·lectiva o bé constitueix un espai privilegiat per a desenvolupar totes les potencialitats humanes que el regne de la necessitat havia reprimat.

NOTES AL CAPÍTOL 8.

1. Sobre la relació existent entre llibertat i estructura social, vegeu Giner (1971) i Giner (1980), on adopta una visió molt més pessimista que deu anys abans.
2. Mill (1979), 144 i 162.
3. Vegeu Lukes (1975), 77-85.
4. Berlin (1965).
5. Vargas (1980).
6. Orwell (1969).
7. Totes aquestes citacions precedents es poden trobar a Lukes (1975), 84.
8. Goffman (1976), 15-17, fou el qui primer encunyà el concepte d'institució total.
9. Vegeu Foucault (1977) en relació amb la tradició francesa d'*El Panòptic* de Jeremy Bentham. Foucault ha explorat també els aspectes atemptatoris contra la privacitat de les institucions totals a *Surveiller et punir*, París, Gallimard, 1975.
10. Ignazio SILONE, a R. H. CROSSMAN (ed.), *The God That Failed*, Nova York, 1949, 99. Hom pot trobar la citació del passatge que reproduceixo a Nisbet (1976), 36.
11. Vegeu Giner & Pérez Yruela (1979) pel que fa a la marxa progressiva de les societats avançades cap al corporatisme.
12. Giner (1980).
13. Giner (1981).
14. Gorz (1980); Agnes HELLER, *La revolución de la vida cotidiana*, Barcelona, Materiales, 1979.

BIBLIOGRAFIA

- Annett & Collins (1975)
Joan ANNETT & Randall COLLINS, *A Short History of Deference and Demeanor*, a Collins (1975), 161-224.
- Arendt (1974)
Hannah ARENDT, *La condición humana*, Barcelona, Seix Barral, 1974.
- Ariès (1973)
Philippe ARIÈS, *Centuries of Childhood*, Harmondsworth, Penguin Books, 1973 (ed. orig. franc., *L'enfance et la vie familiale sous l'Ancien Régime*, Paris, Plon, 1960).
- Aron (1972)
Raymond ARON, *Main Currents in Sociological Thought 2*, Harmondsworth, Penguin Books, 1972 (primera ed., 1967).
- Aron (1977)
Raymond ARON, *Main Currents in Sociological Thought 1*, Harmondsworth, Penguin Books, 1977 (primera ed., 1965).
- Barnes (1954)
J. A. BARNES, *Class and Committees in a Norwegian Island Parish*, "Human Relations", 7, 39-58.
- Barral (1980)
Carlos BARRAL, *La pausa urbana. Ser y parecer anónimos*, "La Vanguardia" (Barcelona), 11.5.1980, 15 (publicat originalment el 15.11.1979).
- Bates (1964)
Alan BATES, *Privacy. A Useful Concept*, "Social Forces", 1964, 429-434.
- Bell & Newby (1971)
Colin BELL & Howard NEWBY, *Community Studies. An Introduction to the Sociology of the Local Community*, Londres, George Allen & Unwin, 1971.
- Berger (1971)
Peter L. BERGER, *Para una teoría sociológica de la religión*, Barcelona, Kairós, 1971.
- Berger (1979 a)
Peter L. BERGER, *Facing Up to Modernity*, Harmondsworth, Penguin Books, 1979.

- Berger (1979 b)
Peter L. BERGER, *Towards a Sociological Understanding of Psychoanalysis*, a Berger (1979 a), 48-61.
- Berger (1979 c)
Peter L. BERGER, *A Sociological View of the Secularization Theology*, a Berger (1979 a), 203-224.
- Berger & Kellner (1979)
Peter L. BERGER & Hansfried KELLNER, *Marriage and the Construction of Reality*, a Berger (1979 a), 27-47.
- Berger & Luckmann (1966)
Peter L. BERGER & Thomas LUCKMANN, *Secularization and Pluralism*, "Internationales Jahrbuch für Religionssoziologie", 2, 73-84.
- Berlin (1965)
Isaiah BERLIN, *Four Essays on Liberty*, Londres, Oxford University Press, 1965.
- Bierstedt (1976)
Robert S. BIERSTEDT, *Comment on Lenski's Evolutionary Perspective*, a Blau (ed.) (1976), 154-158.
- Black (1979)
Cyril E. BLACK, *La dinámica de la modernización: un repaso general*, a Nisbet (ed.) (1979), 226-256.
- Blau (ed.) (1976)
Peter M. BLAU (ed.), *Approaches to the Study of Social Structure*, Londres, Open Books, 1976.
- Boissevain (1968)
Jeremy BOISSEVAIN, *The Place of Non-Groups in the Social Sciences*, "Man", 3, 542-556.
- Boissevain & Mitchell (eds.) (1973)
Jeremy BOISSEVAIN & J. Clyde MITCHELL (eds.), *Network Analysis. Studies in Human Interaction*, La Haia-París, 1973.
- Bonald (1864)
M. de BONALD, *De la famille agricole, de la famille industrielle et du droit d'aînesse*, a *Oeuvres complètes*, París, Migne, II (1864), 235-258 (L'article fou écrit el 1818).
- Bott (1972)
Elizabeth BOTT, *Family and Social Network*, Londres, Tavistock, 1972.
- Braun (1966)
Rudolf BRAUN, *The Impact of Cottage Industry on an Agricultural Population*, a David S. LANDES (ed.), *The Rise*

- of *Capitalism*, Nova York, The MacMillan Co., 1966, 53-64.
- Cahnman (ed.) (1973)
Werner J. CAHNMAN, *Ferdinand Tönnies. A New Evaluation. Essays and Documents*, Leiden, E. J. Brill, 1973.
- Casares (1951)
Julio CASARES, *Diccionario ideológico de la lengua española*, Barcelona, Gustavo Gili, 1951.
- Collins (1975)
Randall COLLINS, *Conflict Sociology. Toward an Explanatory Science*, Nova York, Academic Press, 1975.
- Cooley (1909)
Charles COOLEY, *Social Organization*, Glencoe, The Free Press, 1909.
- Corbin (ed.) (1978 a)
Marie CORBIN, *The Couple*, Harmondsworth, Penguin Books, 1978.
- Corbin (1978 b)
Marie CORBIN, *Introduction*, a Corbin (ed.) (1978 a).
- Coser (1976)
Lewis A. COSER, *Structure and Conflict*, a Blau (ed.) (1976), 210-219.
- Coser (1977)
Lewis A. COSER, *Masters of Sociological Thought. Ideas in Historical and Historical Context*, Nova York, Harcourt Brace Jovanovich, segona edició (primera, 1971).
- Coser (1961)
Rose L. COSER, *Insulation from Observability and Types of Social Conformity*, "American Sociological Review", 26, 28-39.
- Demos (1972)
John DEMOS, *Demography and Psychology in the Historical Study of Family Life: A Personal Report*, a Laslett & Wall (eds.) (1972), 561-569.
- Dore (1978)
R. P. DORE, *Function and Cause*, a Alan RYAN (ed.), *The Philosophy of Social Explanation*, Oxford, Oxford University Press, 1978, 65-81.
- Durkheim (1960)
Émile DURKHEIM, *Les formes élémentaires de la vie religieuse. Le système totémique en Australie*, Paris, P.U.F., 1960 (primera ed. franc., 1912).

- Durkheim (1967)
Émile DURKHEIM, *De la division du travail social*, París, P.U.F., 1967 (primera ed. franc., 1893).
- Durkheim (1976)
Émile DURKHEIM, *El suicidio*, Madrid, Akal, 1976 (primera ed. franc., 1897).
- Engels (1973)
Frederick ENGELS, *The Origin of the Family, Private Property and the State*, a Marx & Engels (1973), 449-583.
- Ernst & Schwartz (1962)
Morris L. ERNST & Alan V. SCHWARTZ, *Privacy. The Right to Be Alone*, Londres, Macmillan, 1962.
- Fabra (1979)
Pompeu FABRA, *Diccionari general de la llengua catalana*, Barcelona, Edhasa, 1979.
- Flandrin (1976)
Jean-Louis FLANDRIN, *Familles: parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société*, París, Hachette, 1976.
- Flaquer (1979)
Lluís FLAQUER, *Per una sociologia de la família a Catalunya*, "Papers. Revista de Sociologia", 12, 171-182.
- Flaquer (1980)
Lluís FLAQUER, *Amor romántico y privacidad*, a J. M. FARRÉ & E. MAIDEU (eds.), *Actas de las IV Jornadas Mediterráneas de Sexología*, 1980.
- Flaquer & Giner (1979)
Lluís FLAQUER i Salvador GINER, *Ferdinand Tönnies y la ciencia social moderna*, próleg a Tönnies (1979), 5-22.
- Fletcher (1972)
Ronald FLETCHER, *The Making of Sociology. 2. Developments*, Londres, Nelson, 1972 (primera ed., 1971).
- Ford & Beach (1969)
Clellan S. FORD & Frank A. BEACH, *Conducta sexual. De los animales inferiores al hombre*, Barcelona, Fontanella, 1969.
- Foucault (1977)
Michel FOUCAULT, *"L'oeil du pouvoir", entretien avec M. Foucault*, a Jeremy BENTHAM, *Le Panoptique*, París, Pierre Belfond, 1977.
- Frankenberg (1969)
Ronald FRANKENBERG, *Communities in Britain. Social Life in Town and Country*, Harmondsworth, Penguin Books, 1969 (primera ed., 1965).

- Freund (1968)
Julien FREUND, *Sociologia di Max Weber*, Milano, Mondadori, 1968.
- Fustel de Coulanges (1870)
Numa Denis FUSTEL DE COULANGES, *La cité antique. Étude sur le culte, le Droit, les institutions de la Grèce et de Rome*, París, Hachette, 1870 (primera ed., 1864).
- Gabás (1980)
Raúl GABÁS, H. Habermas. *Dominio técnico y comunidad lingüística*, Barcelona, Ariel, 1980.
- Giner (1962)
Salvador GINER, *De la alienación y el pensamiento social. Algunas sugerencias críticas*, "Revista de Estudios Políticos", 124 (julio-agosto 1962), 47-63.
- Giner (1971)
Salvador GINER, *L'estructura social de la llibertat*, Barcelona, Edicions 62, 1971.
- Giner (1974)
Salvador GINER, *El progreso de la conciencia sociológica*, Barcelona, Península, 1974.
- Giner (1979 a)
Salvador GINER, *Sociedad Masa: Crítica del pensamiento conservador*, Barcelona, Península, 1979.
- Giner (1979 b)
Salvador GINER y Manuel PÉREZ YRUELA, *La sociedad corporativa*, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1979.
- Giner (1980)
Salvador GINER, *La estructura social de la libertad*, "Revista Española de Investigaciones Sociológicas", 11, 7-27.
- Giner (1981)
Salvador GINER, *The Withering Away of Civil Society*, manuscrit inèdit.
- Glasner (1977)
Peter E. GLASNER, *The Sociology of Secularization. A Critique of a Concept*, Londres, Routledge & Kegan Paul, 1977.
- Gluckmann (1962)
Max GLUCKMANN, *Les rites de passage*, a Max GLUCKMANN (ed.), *Essays on the Ritual of Social Relations*, Manchester, Manchester University Press, 1962, 1-52.
- Goffman (1961)
Erving GOFFMAN, *Role Distance*, a *Encounters*, Indianapolis & Nova York, Bobbs-Merrill Co., 1961, 93-152.

- Goffman (1967)
Erving GOFFMAN, *Interaction Ritual*, Garden City-Nova York, Doubleday, 1967.
- Goffman (1972)
Erving GOFFMAN, *Relations in Public. Microstudies of the Public Order*, Harmondsworth, Penguin Books, 1972 (primera ed., 1971).
- Goffman (1973)
Erving GOFFMAN, *The Nature of Deference and Demeanor*, a Thompson & Tunstall (1973), 188-208.
- Goffman (1975)
Erving GOFFMAN, *Frame Analysis*, Harmondsworth, Penguin Books, 1975 (primera ed., 1974).
- Goffman (1976)
Erving GOFFMAN, *Asylums-Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, Harmondsworth, Penguin Books, 1976 (primera ed., 1961).
- Goffman (1978)
Erving GOFFMAN, *The Presentation of Self in Everyday Life*, Harmondsworth, Penguin Books, 1978 (primera ed., 1959).
- Goffman (1979)
Erving GOFFMAN, *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*, Harmondsworth, Penguin Books, 1979 (primera ed., 1963).
- Goode (1959)
William J. GOODE, *The Theoretical Importance of Love*, "American Sociological Review", 24, 38-47.
- Gorz (1980)
André GORZ, *Adieux au prolétariat*, Paris, Galilée, 1980.
- Gould & Kolb (eds.) (1964)
Julius GOULD & William L. KOLB, *A Dictionary of the Social Sciences*, Londres, Tavistock, 1964.
- Gouldner (1973)
Alvin W. GOULDNER, *The Coming Crisis of Western Sociology*, Londres, Heinemann, 1973 (primera ed., 1970).
- Gusfield (1967)
Joseph R. GUSFIELD, *Tradition and Modernity: Misplaced Polarities in the Study of Social Change*, "American Journal of Sociology", 72, 351-362.
- Gusfield (1975)
Joseph R. GUSFIELD, *Community. A Critical Response*, Oxford, Blackwell, 1975.

- Habermas (1978)
Jürgen HABERMAS, *L'espace public. Archéologie de la publicité comme dimension constitutive de la société bourgeoise*, Paris, Payot, 1978 (Versi6 franc. de *Strukturwandel der 6ffentlichkeit*, Luchterhand, 1962).
- Halmos (1952)
Paul HALMOS, *Solitude and Privacy. A Study of Social Isolation. Its Causes and Therapy*, Londres, Routledge & Kegan Paul, 1952.
- Hegel (1970)
G. N. F. HEGEL, *Grundlinien der Philosophie des Rechts, a Werke*, VII, Frankfurt, Suhrkamp, 1970 (ed. orig. 1821).
- Israel (1977)
Joachim ISRAEL, *Teoría de la alienaci6n desde Marx a la sociología contemporánea. Estudio macrosociol6gico*, Barcelona, Península, 1977.
- Jiménez Blanco & Estruch (1972)
Jesús JIMÉNEZ BLANCO y Juan ESTRUCH, *La secularizaci6n en España. Una investigaci6n empírica*, Bilbao, Mensajero, 1972.
- Johnson (1965)
Barclay D. JOHNSON, *Durkheim's One Cause of Suicide*, "American Sociological Review", 30, 875-886.
- Jones (ed.) (1974)
Mervyn JONES, *Privacy*, Newton Abbot, David & Charles, 1974.
- Laslett (1973)
Barbara LASLETT, *The Family as a Public and Private Institution. An Historical Perspective*, "Journal of Marriage and the Family", 35 (agost 1973), 480-492.
- Laslett (1965)
Peter LASLETT, *The World we have Lost*, Londres, Methuen, 1965.
- Laslett (1972)
Peter LASLETT, *Introduction*, a Laslett & Wall (eds.) (1972), 1-89.
- Laslett (1976)
Peter LASLETT, *Philippe Ariés and La Famille*, "Encounter" (març 1976), 80-83.
- Laslett & Wall (eds.) (1972)
Peter LASLETT & Richard WALL (eds.), *Household and Family in Past Time*, 1972.

- Lasswell (1969)
Harold D. LASSWELL, *The Threat to Privacy*, a R. M. MAC-
IVER (ed.), *Conflict of Loyalties*, Nova York, Kennikat
Press, 1969, 121-140 (primera ed., 1952).
- Lenski (1976)
Gerhard E. LENSKI, *Social Structure in Evolutionary Pers-
pective*, a Blau (ed.) (1976), 135-153.
- Lenski & Lenski (1974)
Gerhard LENSKI & Jean LENSKI, *Human Societies*, Nova York,
McGraw-Hill, 1974.
- Lerner (1958)
David LERNER, *The Passing of Traditional Society*, Glen-
coe, Ill., Free Press, 1958.
- Lockwood (1964)
David LOCKWOOD, *Ideal-Type Analysis*, a Gould & Kolb (eds.)
(1964), 311-313.
- Lukes (1975)
Steven LUKES, *El individualismo*, Barcelona, Península,
1975.
- Lukes (1977)
Steven LUKES, *Alienation and Anomie*, a Steven LUKES, *Es-
says in Social Theory*, Londres, Macmillan, 1977, 74-95.
- Madge (1950)
Charles MADGE, *Private and Public Spaces*, "Human Rela-
tions", 3, 187-199.
- Madgwick & Smythe (1974)
Donald MADGWICK & Tony SMYTHE, *The Invasion of Privacy*,
Londres, Pitman Publishing, 1974.
- Maine (1861)
Henry Sumner MAINE, *Ancient Law*, Londres, John Murray,
1861.
- Martin (1965)
David MARTIN, *Towards Eliminating the Concept of Secula-
rization*, a J. GOULD (ed.), *Penguin Survey of the Social
Sciences*, Harmondsworth, Penguin Books, 1965.
- Marx (1968 a)
Karl MARX, *La question juive*, París, Union Générale d'É-
ditions, 1968 (primera ed. orig., 1843).
- Marx (1968 b)
Karl MARX, *L'idéologie allemande*, París, Éditions Socia-
les, 1968.
- Marx (1979)
Karl MARX, *Manuscritos: economía y filosofía*, Madrid,
Alianza Editorial, 1979.

- Marx & Engels (1973)
Karl MARX & Frederick ENGELS, *Selected Works*, Londres, Lawrence & Wishart, 1973.
- McClosky & Schaar (1965)
Herbert McCLOSKEY & John H. SCHAAR, *Psychological Dimensions of Anomy*, "American Sociological Review", 30, 14-40.
- McLuhan & Fiore (1967)
Marshall McLUHAN & Quentin FIORE, *The Medium is the Massage*, Harmondsworth, Penguin Books, 1967.
- Merton (1970 a)
Robert K. MERTON, *The Role-Set*, a Peter WORSLEY (ed.) (1970), 245-254 (publicat originalment amb el títol *The Role-Set: Problems in Sociological Theory*, "British Journal of Sociology", 8 (1957), 110-120).
- Merton (1970 b)
Robert K. MERTON, *Teoría y estructura sociales*, Mèxic, F.C.E., 1970 (ed. orig., 1949).
- Merton (1973)
Robert K. MERTON, *The Role-Set*, a Thompson & Tunstall (eds.) (1973), 209-218.
- Miguel (1974)
Amando de MIGUEL, *Manual de estructura social de España*, Madrid, Tecnos, 1974.
- Miguel (1979)
Amando de MIGUEL, *Los narcisos. El radicalismo cultural de los jóvenes*, Barcelona, Kairós, 1979.
- Mill (1979)
John Stuart MILL, *Sobre la libertad*, Madrid, Alianza Editorial, 1979.
- Miller (1971)
Arthur R. MILLER, *The Assault on Privacy*, Detroit, University of Michigan Press, 1971.
- Mitchell (ed.) (1969)
J. Clyde MITCHELL (ed.), *Social Networks in Urban Situations*, Manchester, Manchester University Press, 1969.
- Mizruchi (1964)
Ephraim Harold MIZRUCHI, *Alienation and Anomie: Theoretical and Empirical Perspectives*, a Irving Louis HOROWITZ (ed.), *The New Sociology. Essays in Social Science and Social Theory*, Nova York, Oxford University Press, 1964, 253-267.

- Montoro (1980)
Ricardo MONTORO ROMERO, *La reconstrucción del materialismo histórico de Jürgen Habermas*, "Revista Española de Investigaciones Sociológicas", 12, 117-139.
- Nisbet (1973 a)
Robert A. NISBET, *The Sociological Tradition*, Londres, Heinemann, 1973 (primera ed., Basic Books, 1966).
- Nisbet (1973 b)
Robert A. NISBET, *Sociology as an Art Form*, a Thompson & Tunstall (eds.) (1973), 477-481.
- Nisbet (1975)
Robert A. NISBET, *Introducción a la sociología. El vínculo social*, Barcelona, Vicens-Vives, 1975.
- Nisbet (1976)
Robert A. NISBET, *The Quest for Community*, Londres, Oxford University Press, 1976.
- Nisbet (ed.) (1979 a)
Robert A. NISBET, *Cambio social*, Madrid, Alianza Editorial, 1979 (primera ed., 1972).
- Nisbet (1979 b)
Robert A. NISBET, *Introducción: El problema del cambio social*, a Nisbet (ed.) (1979 a), 12-51.
- Norman & James (1973)
Adrian R. NORMAN & Martin JAMES, *The Computerized Society*, Harmondsworth, Penguin Books, 1973.
- Oltrá (1981)
Benjamín OLTRA, *Dentro de un orden: imagería teatral*, "Papers", 15, 131-138.
- Orwell (1969)
George ORWELL, *Nineteen Eighty-Four*, Harmondsworth, Penguin Books, 1969.
- Pahl (1966)
R. E. PAHL, *The Rural-Urban Continuum*, "Sociologia Ruralis", 6, 298-328.
- Parsons (1959)
Talcott PARSONS, *The Social Structure of the Family*, a Ruth N. ANSHEN (ed.), *The Family: Its Function and Destiny*, Nova York, Harper, 1959, 241-274.
- Parsons (1968 a)
Talcott PARSONS, *The Structure of Social Action*, Nova York, Free Press, 1968, 2 vols. (primera ed., 1937).

- Parsons (1968 b)
Talcott PARSONS, *A Note on Gemeinschaft and Gesellschaft*, a Parsons (1968 a), II, 686-694 (reproduït també a Cahnman (ed.) (1973), 140-150).
- Parsons (1971)
Talcott PARSONS, *Reply to his Critics*, a Michael ANDERSON (ed.), *Sociology of the Family*, Harmondsworth, Penguin Books, 1971, 120-121.
- Parsons (1973)
Talcott PARSONS, *Some Afterthoughts on Gemeinschaft and Gesellschaft*, a Cahnman (ed.) (1973), 151-159.
- Parsons (1976)
Talcott PARSONS, *El sistema social*, Madrid, Revista de Occidente, 1976 (ed. orig. 1951).
- Parsons & Bales (1956)
Talcott PARSONS & Robert F. BALES, *Family, Socialization and Interaction Process*, Londres, Routledge & Kegan Paul, 1956.
- Parsons & Shils (eds.) (1951)
Talcott PARSONS & Edward SHILS, *Towards a Theory of Social Action*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1951.
- Piaget (1970)
Jean PIAGET, *On Intellectual Growth*, a Worsley (ed.) (1970), 215-217.
- Plató (1966)
PLATÓ, *La République*, París, Garnier-Flammarion, 1966.
- Portantiero (ed.) (1977)
Juan Carlos PORTANTIERO, *La sociología clásica: Durkheim y Weber*, Buenos Aires, Centro Editor de América Latina, 1977.
- Raison (ed.) (1979)
Timothy RAISON (ed.), *The Founding Fathers of Social Science*, Londres, Scholar Press, 1979 (primera ed., 1969).
- Ramoneda & Rubert (1980)
Josep RAMONEDA i Xavier RUBERT DE VENTÓS, *Richard Sennett, contra la societat intimista, entrevista a R. Sennett, "Saber" (març-abril 1980), 67-70.*
- Redfield (1947)
Robert REDFIELD, *The Folk Society*, "American Journal of Sociology", 52, 293-308.

- Roig (1980)
Montserrat ROIG, *Anàlisi de la parella al nostre temps*, "Nous Horitzons", 59 (gener 1980), 25-31.
- Rougement (1962)
Denis de ROUEMENT, *L'Amour et l'Occident*, París, Union Générale d'Éditions, 1962 (primera ed., 1939).
- Rule (1973)
James B. RULE, *Private Lives and Public Surveillance*, Harmondsworth, Allen Lane, 1973.
- Sant Agustí (1977)
SANT AGUSTÍ, *La ciudad de Dios*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1977, 2 vols. (primera ed., 1962).
- Schaff (1968)
Adam SCHAFF, *Le marxisme et l'individu*, París, Armand Colin, 1968.
- Schwartz (1968)
Barry SCHWARTZ, *The Social Psychology of Privacy*, "American Journal of Sociology", 73, 741-752.
- Seeman (1959)
Melvin SEEMAN, *On the Meaning of Alienation*, "American Sociological Review", 24.
- Sennett (1970)
Richard SENNETT, *Families Against the City: Middle Class Homes of Industrial Chicago, 1872-1890*, Cambridge, Mass., Harvard University Press, 1970.
- Sennett (1975)
Richard SENNETT, *Vida urbana e identitat personal*, Barcelona, Península, 1975 (primera ed., 1970).
- Sennett (1976)
Richard SENNETT, *Destructive Gemeinschaft*, "Partisan Review", 3, 341-361 (trad. cast. a Sennett (1980), amb el títol *La intimitat com a repressió*).
- Sennett (1978)
Richard SENNETT, *El declive del hombre público*, Barcelona, Península, 1978 (primera ed., 1974).
- Sennett (1980)
Richard SENNETT, *Narcisismo y cultura moderna*, Barcelona, Kairós, 1980.
- Shils (1956)
Edward A. SHILS, *The Torment of Secrecy. The Background and Consequences of American Security Policies*, Glencoe, Ill., The Free Press, 1956.

- Shils (1970)
Edward A. SHILS, *Privacy: Its Constitution and Vicissitudes*, a Selected Essays by Edward Shils, Xicago, Center for Social Organization Studies, Department of Sociology, University of Chicago, 1970, 73-98.
- Shils (1975)
Edward A. SHILS, *Privacy and Power, a Center and Periphery. Essays in Macrosociology*, Xicago i Londres, The University of Chicago Press, 1975, 317-344.
- Shiner (1963)
Larry SHINER, *The Meanings of Secularization*, "Internationales Jahrbuch für Religionssoziologie" (1963), 51-59.
- Shiner (1973)
Larry SHINER, *The Concept of Secularization in Empirical Research*, a Thompson & Tunstall (eds.) (1973), 460-474.
- Shorter (1973)
Edward SHORTER, *The Making of the Modern Family*, Glasgow, Fontana/Collins, 1977.
- Simmel (1973)
Georg SIMMEL, *The Metropolis and Mental Life*, a Thompson & Tunstall (eds.) (1973), 82-93 (redacció orig., 1903).
- Simmel (1977)
Georg SIMMEL, *Sociología. Estudios sobre las formas de socialización*, Madrid, Revista de Occidente, 1977, 2 vols. (primera ed. orig., 1908).
- Slater (1978)
Philip SLATER, *La soledad en la sociedad norteamericana*, Barcelona, Península, 1978.
- Smelser (1959)
Neil J. SMELSER, *Social Change in the Industrial Revolution*, Xicago, University of Chicago Press, 1959.
- Smith (1976)
Anthony D. SMITH, *Las teorías del nacionalismo*, Barcelona, Península, 1976.
- Smith (1979)
Robert Ellis SMITH, *Privacy. How to Protect What's Left of It*, Nova York, Anchor Press/Doubleday, 1979.
- Solé (1976)
Carlota SOLÉ, *Modernización: un análisis sociológico*, Barcelona, Península, 1976.
- Sorokin (1974)
Pitirim A. SOROKIN, *Foreword*, a Ferdinand TÖNNIES, *Community and Association (Gemeinschaft und Gesellschaft)*,

- Londres, Routledge & Kegan Paul, 1974, V-VII (primera ed., 1955).
- Stewart (1959)
Charles T. STEWART Jr., *The Urban-Rural Dichotomy: Concepts and Uses*, "American Journal of Sociology", 64, 152-158.
- Thompson & Tunstall (eds.) (1973)
Kenneth THOMPSON & Jeremy TUNSTALL (eds.), *Sociological Perspectives*, Harmondsworth, Penguin Books/Open University Press, 1973 (primera ed., 1971).
- Tocqueville (1963)
Alexis de TOCQUEVILLE, *De la démocratie en Amérique*, París, Union Générale d'Éditions, 1963 (primera ed., 1835).
- Tönnies (1979)
Ferdinand TÖNNIES, *Comunidad y asociación. El comunismo y el socialismo como formas de vida social*, Barcelona, Península, 1979 (ed. orig., 1887).
- Vargas (1980)
Mario VARGAS LLOSA, *Las dos libertades*, "La Vanguardia" (Barcelona), 23.11.1980, 7.
- Westin (1967)
Alan F. WESTIN, *Privacy and Freedom*, Nova York, Atheneum, 1967.
- Wilson (1969)
Bryan WILSON, *La religión en la sociedad*, Barcelona, Labor, 1969.
- Wirth (1926/27)
Louis WIRTH, *The Sociology of Ferdinand Tönnies*, "American Journal of Sociology", 32, 412-422.
- Wirth (1938)
Louis WIRTH, *Urbanism as a Way of Life*, "American Journal of Sociology", 44, 1-24.
- Wolff (ed.) (1950)
K. H. WOLFF, *The Sociology of Georg Simmel*, Nova York, Free Press, 1950.
- Worsley (ed.) (1970)
Peter WORSLEY, *Modern Sociology. Introductory Readings*, Harmondsworth, Penguin Books, 1970.
- Young (ed.) (1978)
J. B. YOUNG, *Privacy*, Chichester, John Wiley & Sons, 1978.

Zaretsky (1978)

Eli ZARETSKY, *Familia y vida personal en la sociedad capitalista*, Barcelona, Anagrama, 1978.

Zeitlin (1973)

Irving M. ZEITLIN, *The Social Psychology of Erving Goffman, a Rethinking Sociology*, Englewood Cliffs, N. J., Prentice Hall, 1973, 191-214.

Zeitlin (1981)

Irving M. ZEITLIN, *La sociología de Erving Goffman*, "Papers", 15, 97-126.

